

Έφη Λαμπροπούλου*

Γιατί δεν έχει τέλος το φαινόμενο της οπαδικής βίας;

Συνέντευξη στον Γιάννη Πανταζόπουλο

— Τι είναι αυτό που γεννά την οπαδική βία;

Η οπαδική βία αποτελεί κοινωνικό φαινόμενο. Λαμβάνει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κοινωνίας στην οποία εκδηλώνεται και περιλαμβάνει διαφορετικές παράνομες πράξεις και συμπεριφορές. Αυτό σημαίνει ότι δεν υπάρχουν «καθολικές» εξηγήσεις που να καλύπτουν όλες τις χώρες που έχουν το πρόβλημα. Υπάρχουν τρεις βασικές ερμηνείες για την οπαδική βία. Σύμφωνα με την πρώτη, η βία αποτελεί αντίδραση των νέων της εργατικής τάξης στην εμπορευματοποίηση, διεθνοποίηση και επαγγελματοποίηση του ποδοσφαίρου. Αυτές οι αλλαγές τούς δημιούργησαν το αίσθημα της αποξένωσης από το άθλημα που αγαπούσαν και ταυτίζονταν, το οποίο επιδεινώθηκε περαιτέρω με τις αλλαγές στην αγορά εργασίας και την αποδιοργάνωση των παραδοσιακών κοινοτήτων της εργατικής τάξης.

Οι εκρήξεις βίας ερμηνεύονται ως κίνημα αντίστασης με τη μορφή μιας «υποκουλτούρας στην αστικοποίηση του παιχνιδιού τους», ένα είδος αντίδρασης στη μεταβαλλόμενη σχέση κοινού και ποδοσφαιρικού παιχνιδιού και στην κυρίαρχη αίσθηση ότι υπάρχει οργανωμένη αδικία συνολικά από τους θεσμούς. Τέτοιες συμπεριφορές εκφράζουν τις συμβολικές προσπάθειες των νέων από κοινωνικά μη ευνοούμενα στρώματα για την επίλυση δομικών και υλικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν.

Η δεύτερη ερμηνεία υπογραμμίζει ότι οι βίαιες εκδηλώσεις στο ποδόσφαιρο συνδέονται με ζητήματα όπως ο ανδρισμός, η αναζήτηση περιπέτειας και έντονων συγκινήσεων. Αυτό που χαρακτηρίζεται ως βίαιη συμπεριφορά δεν είναι τίποτα περισσότερο από τελετουργικές συμπεριφορές, με τις οποίες εκφράζονται η αρρενωπότητα και οι σωματικές αρετές των νεαρών οπαδών με στόχο την αναγνώριση από τους συνομηλίκους τους. Σύμφωνα με την τρίτη ερμηνεία, στο σύγχρονο ποδόσφαιρο υπάρχει σαφής ένταση μεταξύ τοπικού/εθνικού και παγκοσμιοποίησης. Η μεγαλύτερη κάλυψη από τα ΜΜΕ και η εμποριοποίηση του ποδοσφαίρου ως αντικειμένου κατανάλωσης σε διεθνές επίπεδο έχει οδηγήσει σε ποιοτική αλλαγή του αθλήματος, των αθλητών και των οπαδών.

Οι σύγχρονοι «μετα-οπαδοί» («post-fans») είναι γνώστες της κατασκευασμένης εικόνας τους από τα ΜΜΕ και των τεχνασμάτων των μέσων που εφευρίσκουν ή κατασκευάζουν ταυτότητες οπαδών και τις χρησιμοποιούν. Η «ανδρική ποδοσφαιρική κουλτούρα» υιοθετεί και ταυτόχρονα χρησιμοποιεί την κουλτούρα των ΜΜΕ. Οι ομάδες των μεταμοντέρνων χούλιγκαν δεν σχηματίζονται από ταξικές ή κοινοτικές/τοπικές ομάδες αλλά τείνουν να είναι περισσότερο κατακερματισμένες, ενώ η ιδιότητα του μέλους είναι πιο προσωρινή και εθελοντική. Δηλαδή, η οπαδική βία, ως τρόπος δράσης, αναλαμβάνεται από χαλαρά δίκτυα μικρών ομάδων φίλων που μπορεί να προέρχονται από την ίδια κοινότητα, το ίδιο σχολείο, τον ίδιο εργασιακό χώρο ή να συχνάζουν στα ίδια καφέ, μπαρ, κλαμπ κ.ο.κ.

— Μπορεί κατά κάποιον τρόπο να σπάσει η κουλτούρα της βίας;

Η οπαδική βία είναι ένα ιδιαίτερα ορατό φαινόμενο, καθώς οι δημοσιογράφοι και οι τηλεοπτικές κάμερες είναι παρόντες σχεδόν σε κάθε αγώνα. Συνεπώς, η κάλυψη από τα ΜΜΕ των ταραχών και της βίας που σχετίζονται με το ποδόσφαιρο είναι εκτεταμένη, και ιδίως στα ταμπλόιντ έντυπα παρουσιάζεται με εντυπωσιακούς τίτλους. Αυτός ο εντυπωσιασμός, σε συνδυασμό με μια πρόγνωση των μέσων ενημέρωσης για (πιθανά) βίαια επεισόδια σε ορισμένους αγώνες λειτουργεί ως αυτοεκπληρούμενη προφητεία και έχει συμβάλει στη διόγκωση του προβλήματος.

Κατά καιρούς, εκθέσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την ποδοσφαιρική οπαδική βία συνιστούν στα μέσα ενημέρωσης να αποφεύγουν τον εντυπωσιασμό και να προωθούν το ευ αγωνίζεσθαι και τις αθλητικές αξίες. Προσωπική μου γνώμη, ειδικά για την Ελλάδα, είναι ότι η μίμηση μεταξύ των ομάδων οπαδών είναι καταλυτικός παράγοντας αναπαραγωγής της βίας. Φανταστείτε να εμφανιστεί μια ομάδα οπαδών μη βίαιη, καρναβαλικού τύπου που προκαλεί γέλιο. Είμαι σίγουρη ότι θα τη μιμηθούν κι άλλες και θα σπάσει η κουλτούρα της βίας.

— Ποιοι παράγοντες καλλιεργούν το μίσος ανάμεσα στους οπαδούς;

Η κοινωνικοοικονομική προέλευση (κοινωνική τάξη) στην Αγγλία, ο θρησκευτικός σεχταρισμός στη Σκωτία και στη Βόρεια Ιρλανδία, οι ενδο-εθνικιστικές πολιτικές στην Ισπανία, οι ιστορικοί-περιφερειακοί ανταγωνισμοί στην Ιταλία κ.λπ. ή η εντοπιότητα στη χώρα μας (και όχι μόνο). Η ιστορία, η τοποθεσία, οι προηγούμενες επιτυχίες ή αποτυχίες ενός ποδοσφαιρικού συλλόγου καλλιεργούν αντιπαλότητα, ζήλια που μπορεί να φθάσει και στο μίσος. Επίσης, αρνητικές προσωπικές εμπειρίες με οπαδό ή οπαδούς ενός συγκεκριμένου συλλόγου στο παρελθόν διαδίδονται και αναπαράγονται μέσα στον σύλλογο. Ιδίως όμως η ταύτιση με τον σύλλογο και το ισχυρό αίσθημα του ανήκειν σ' αυτόν μπορεί να κάνει τους οπαδούς να θεωρούν τους οπαδούς άλλων συλλόγων ως απειλή για την ταυτότητα αυτή. Πρόκειται δηλαδή για τον λεγόμενο «φυλετισμό». Η φυλετική ταυτότητα επηρεάζει τη συμπεριφορά τους.

Οι οπαδοί θα κάνουν τα πάντα για να υποστηρίξουν την ομάδα τους, παρακολουθώντας αγώνες, φορώντας τα χρώματα του συλλόγου, εμψυχώνοντας τους παίκτες κ.λπ. Αυτή η αφοσίωση δημιουργεί αφενός ισχυρό δεσμό μεταξύ των οπαδών και μια κοινή αίσθηση σκοπού, αφετέρου αντιπαλότητα και ανταγωνισμό έναντι των άλλων και προκατάληψη. Καλλιεργείται η νοοτροπία «εμείς εναντίον αυτών», όπου οι οπαδοί αντιλαμβάνονται τον δικό τους σύλλογο και τους οπαδούς του ως ανώτερους από τους άλλους. Αυτή η προκατάληψη μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την απόρριψη ή την υποτίμηση των οπαδών των αντίπαλων συλλόγων και την τάση να βλέπουν τα πάντα μέσα από τον φακό των συμφερόντων του δικού τους συλλόγου.

Οι οπαδοί έχουν συναισθηματικές μεταπτώσεις ανάλογα με τις επιδόσεις του συλλόγου τους και αυτά τα συναισθήματα ενισχύονται μέσα στην κοινότητα των οπαδών. Οι επιτυχίες γιορτάζονται μαζί, ενώ οι αποτυχίες μπορεί να οδηγήσουν σε δυσaréσκεια, αγανάκτηση, θυμό και απογοήτευση και μίσος έναντι των άλλων συλλόγων. Η επιτυχία ή η αποτυχία του συλλόγου μπορεί κιόλας να επηρεάσει τα δικά τους αισθήματα αυτοεκτίμησης, εφόσον υπάρχει συναισθηματική επένδυση και βαθιά συναισθηματική σύνδεση με τον σύλλογο.

— Ως προς τον έλεγχο της οπαδικής βίας μπορούμε να παραδειγματιστούμε από επιτυχημένα παραδείγματα ευρωπαϊκών κρατών;

Ναι. Επιτυχημένα παραδείγματα ελέγχου της οπαδικής βίας έχουμε αφενός στη Γερμανία, στο Βέλγιο και στην Ολλανδία, αφετέρου στη Βρετανία και στην Πορτογαλία. Ακολουθήθηκαν διαφορετικά μέτρα στις δύο ομάδες χωρών. Η βρετανική αστυνομία ακολούθησε (και ακολουθεί) μια μορφή αστυνόμευσης με βάση την πληροφορία (Intelligence-led policing).

Χρησιμοποίησε εξελιγμένες τεχνικές επιτήρησης και παρακολούθησης για τη βελτίωση της ασφάλειας και τον έλεγχο των οπαδών που εισέρχονται στο γήπεδο, επέβαλε διαχωρισμό των οπαδών, περιορισμούς στο αλκοόλ, ενημέρωνε οπαδούς «σε κίνδυνο» για τις συνέπειες των πράξεών τους, ενώ μεγάλος αριθμός υπαλλήλων των εταιριών security παρακολουθούσε μέσα στο γήπεδο συνεχώς τους οπαδούς κατά τη διάρκεια ενός αγώνα κ.ά. Η βρετανική κυβέρνηση θέσπισε, επίσης, ειδική νομοθεσία για απαγόρευση εισόδου στα γήπεδα σε συγκεκριμένα άτομα ή ομάδες.

Η πορτογαλική αστυνομία (Public Security Police) υιοθέτησε για τα δύσκολα ματς μια «χαμηλού προφίλ» αστυνόμευση για τη διαχείριση της δημόσιας τάξης η οποία καθοδηγείται, όπως και η βρετανική, από την πληροφορία. Αντιδρά σε περιστατικά σε πρώιμο στάδιο και ακολουθεί μη βίαιες μορφές δράσης, διαφοροποιώντας τους οπαδούς με βάση την πραγματική τους συμπεριφορά και όχι τη φήμη τους.

Είναι αποτελεσματική επειδή διαχειρίζεται τη δυναμική του πλήθους με τρόπους που δημιουργούν κοινή αντίληψη στους οπαδούς για τη νομιμότητα των ενεργειών της αστυνομίας. Οι γερμανικές, ολλανδικές και βελγικές αρχές χρησιμοποίησαν μορφές πρόληψης βασισμένες στο πρόβλημα (Problem-oriented policing). Ανέπτυξαν προγράμματα εκπαίδευσης οπαδών στους συλλόγους και στις κοινότητες όπου συμμετέχουν κοινωνικοί λειτουργοί και πρώην χούλιγκαν, οι οποίοι απασχολούνται με ομάδες οπαδών, διοργανώνοντας ενημερωτικές καμπάνιες για την πρόληψη της βίας σε σχολεία, γυμναστήρια κ.ά.

—Πώς εξηγείτε την αποτυχία των μέτρων για την οπαδική βία, τη μη εφαρμογή τους και την επανάληψη λαθών;

Την αποδίδω την έλλειψη στρατηγικής από τις κυβερνήσεις για τον έλεγχο του φαινομένου και στη σταθερή προτίμησή τους σε μέτρα κυρίως εμβαλωματικού χαρακτήρα. Τα συνήθη ex

post λαμβανόμενα μέτρα είναι ανεπαρκή, συμβάλλοντας στη διόγκωση του προβλήματος και όχι στον περιορισμό του. Δεν γνωρίζω εάν οι αρμόδιοι και οι ΠΑΕ έχουν καν μελετήσει την αποδοτικότητα των μέτρων που λαμβάνονται κατά καιρούς.

Λέγεται ότι ενώ υπάρχει εξοντωτικό τιμωρητικό πλαίσιο για τις ΠΑΕ, που πληρώνουν πολύ υψηλά πρόστιμα για προβλήματα που προκαλούν οπαδοί, οι παραβάτες δεν συλλαμβάνονται και δεν τιμωρούνται. Αυτό δείχνει ότι η πολιτεία έχει επαναπαυθεί στην είσπραξη των προστίμων και δεν υπάρχει καμία μέριμνα για διαπαιδαγώγηση των φιλάθλων, καμία συνέπεια για τις πράξεις τους. Προβλέπει μέτρα και εφαρμόζει ημίμετρα, ξέροντας ότι δεν μπορούν να εφαρμοστούν τα περισσότερα από αυτά, όπως αυστηρές ποινές, στη βασική ομάδα αναφοράς, σε νέους και ανηλίκους.

Έτσι, ενώ διακηρύσσει την πρόληψη, ακολουθεί την καταστολή για να επιλέξει στο τέλος την ατιμωρησία, παρουσιάζοντάς την ως επείγουσα επειδή στην πλειοψηφία τους οι δράστες είναι νέοι. Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και με άλλες μορφές της νεανικής παραβατικότητας. Επισημαίνεται ακόμη ότι δεν γίνεται έλεγχος ούτε στις εξέδρες των φανατικών φιλάθλων και ότι τα τεχνικά μέτρα πρόληψης εφαρμόζονται υποτυπωδώς. Η ελληνική πολιτεία προσπαθεί, αλλά η προσπάθεια δεν έχει διάρκεια ούτε σταθερότητα, ενώ υπάρχει διαπλοκή και διαφθορά στην ΕΠΟ και σε διεθνείς ομοσπονδίες.

Πρέπει να έχουμε υπ' όψιν μας ότι εκτός από τις αιτίες της βίας, σημαντικό ρόλο παίζουν και οι ευκαιρίες, και εδώ ακριβώς έγκειται η συμβολή της έγκαιρης και αποτελεσματικής αστυνόμευσης, καθώς και η έγκαιρη επέμβαση και συνεργασία των αθλητικών συλλόγων με την Αστυνομία. Το έγκλημα τελείται όταν ένας στόχος είναι «ελκυστικός» και βρίσκεται την κατάλληλη ώρα στον κατάλληλο τόπο, χωρίς προστασία. Η σύμπτωση και των τριών στοιχείων (δράστες με κίνητρα, κατάλληλοι στόχοι, απουσία φυλάκων) δημιουργεί ευκαιρίες για παράνομες πράξεις. Στην Ευρώπη έχουν αναπτυχθεί πολύ καλές πρακτικές για την αντιμετώπιση του φαινομένου και δεν δικαιολογείται η πολιτεία να κλείνει τα μάτια.

— Αν απέναντί σας είχατε έναν φανατικό οπαδό που επιλέγει να εκφραστεί μέσω της βίας, τι θα του λέγατε;

Να πάμε σπίτι του οι δυο μας, κι αν θέλει να φωνάξει και τους φίλους του, και να τα κάνουμε γυαλιά-καρφιά.

***Καθηγήτρια Εγκληματολογίας του Τμήματος Κοινωνιολογίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.**

[Πηγή: Εφημερίδα LIFO, 3.11.2023](#)